

УДК 342.7

Г. Блінова,кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
ВНПЗ «Дніпропетровський гуманітарний університет»

ІНФОРМАЦІЙНА ПРИВАТНІСТЬ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Міжнародні засади конфіденційності медичної інформації про стан здоров'я пацієнтів були сформовані ще у 40-х роках двадцятого століття. Найвищою суспільною цінністю в усіх країнах світу є життя та здоров'я людини, інформація про стан яких є важливою складовою соціальної характеристики громадянина як учасника всіх суспільних відносин. Міжнародне законодавство визнає медичні записи частиною права на інформаційну приватність [20, с. 12]. Питання забезпечення інформаційної приватності у медичній сфері набуло особливої актуальності в Україні після прийняття Закону України «Про захист персональних даних», відповідно до ст. 7 якого забороняється обробка персональних даних, що стосуються здоров'я. Виключенням є обробка персональних даних, що проводиться в цілях охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення піклування чи лікування або надання медичних послуг за умови, що такі дані обробляються медичним працівником або іншою особою закладу охорони здоров'я, на якого покладено обов'язки щодо забезпечення захисту персональних даних та на якого поширюється законодавство про лікарську таємницю [25]. Сформулювавши таку норму вітчизняний законодавець встановив подвійний механізм захисту медичної інформації про стан здоров'я пацієнта: в режимі лікарської таємниці та в режимі персональних даних. Водночас значна частина нормативно-правових актів поряд із лікарською таємницею використовує термін «медична таємниця», тому, обмежившись згадуванням тільки одного виду інформації з лімітованим доступом у медичній сфері, створюються

передумови для формування прогалін в системі захисту персональних даних медичного характеру за умови віднесення їх до медичної таємниці.

Судова практика застосування норм чинного інформаційного законодавства свідчить, що до персональних даних віднесений значний перелік відомостей, у тому числі про стан здоров'я громадянина [29]. Таким чином складається ситуація, коли захист однієї й тієї ж інформації про стан здоров'я особи та забезпечення приватності у медичній сфері проводиться в межах різних правових режимів: медичної, лікарської таємниць та персональних даних, що передбачає собою складення потрібної кількості документів та реалізацію потрібної кількості заходів забезпечення її конфіденційності як персональних даних чи таємності як лікарської чи медичної таємниці.

Питання правового регулювання забезпечення конфіденційності даних в межах режимів персональних даних в медичній сфері, лікарської та медичної таємниць досліджували такі юристи-науковці та практики, як Т. Бондарев, В. Лопатін, А. Марущак, С. Постриган, І. Сенюта, І. Смолькова, І. Хавронюк та інші.

Мета статті – визначення правових підстав забезпечення приватності в медичній сфері режимами персональних даних, медичної та лікарської таємниці. Відповідно до зазначеної мети, в дослідженні вирішуються такі завдання: з'ясування змісту поняття та кола інформації, що складає лікарську та медичну таємницю, персональні дані в медичній сфері, межі їх режимів, загальні засади використання такої інформації

з урахуванням норм сучасного інформаційного законодавства та юридичної практики, а також проведення їх порівняльної характеристики.

Міжнародні засади конфіденційності медичної інформації про стан здоров'я пацієнтів визначаються у таких документах, як Загальна декларація прав людини ООН [5]; Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (1948 року), в якій Міжнародною клятвою лікарів передбачені такі слова: «Вступаючи до співтовариства лікарів, урочисто клянусь берегти таємниці, які мені довірили, навіть після смерті пацієнта» [6]; Міжнародний кодекс медичної етики (1949 року, з наступними доповненнями), що був прийнятий Генеральною Асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації, де зазначається, що лікар повинен зберігати лікарську таємницю, навіть після смерті свого пацієнта [14]. Пізнішими міжнародними документами, наприклад, такими як Міжнародний пакт про громадянські й політичні права [15], цей принцип конфіденційності медичної інформації про стан здоров'я особи був підтверджений та деталізований. Лісабонська декларація про права пацієнта (прийнята 34-ю Всесвітньою медичною асамблеєю у 1981 році) також закріпила право пацієнта «розраховувати на те, що лікар буде поважати конфіденційний характер медичних та особистих відомостей про нього» [10]. Найбільш ґрунтовно права пацієнтів щодо охорони персональної інформації, отриманої лікарем під час лікування, регламентовані в Декларації про політику в галузі забезпечення прав пацієнта в Європі (прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1994 році), відповідно до якої вся інформація про стан здоров'я пацієнта (діагноз, прогноз та лікування його захворювання, а також будь-яка інша інформація особистого характеру) повинна охоронятися в секреті, навіть після смерті пацієнта [11].

Конституційною основою інститутів персональних даних, лікарської та медичної таємниць є ст. 32 Основного

Закону України, яка містить заборону втручатись в особисте і сімейне життя, а також передбачає, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [8]. У ст. 286 Цивільного кодексу України [33] та ст. 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я закріплено право пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я, а також про факт звернення за медичною допомогою, діагноз, відомості, одержані при його медичному обстеженні. Одним з важливих принципів роботи системи медичного забезпечення, зазначає Сенюта І., є дотримання лікарської таємниці, на що вказує ще клятва Гіппократа: «Щоб при лікуванні – а також і без лікування – я не побачив чи не почув стосовно людського життя з того, що не слід будь-коли розголошувати, я промовчу про те, вважаючи подібні речі таємницею» [30].

Норма ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я визначає зміст лікарської таємниці [17]. Законодавством у абз. 2 ст. 40 та ст. 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я, Клятвою лікаря [7], а також іншими Указами Президента України [23] закріплено обов'язки медичних та фармацевтичних працівників зберігати лікарську таємницю. Наведені нормативно-правові акти закріпили основи інституту лікарської та медичної таємниць, проте законодавчого визначення цих понять не існує.

Первинне теоретичне уявлення про ключові ознаки у визначенні лікарської таємниці формують словники. Так, лікарська таємниця ними визначається як конфіденційна інформація про звернення громадянина за медичною допомогою, про стан його здоров'я, діагноз захворювання та інші відомості, отримані у зв'язку з лікуванням, що забезпечується морально-правовими гарантіями [34]; відомості про

хворобу, медичне обстеження, огляд та їхні результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, які стали відомі медичному працівникові або іншій особі у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків [32]; інформація про факт звернення за медичною допомогою, стан здоров'я громадянина, діагноз його захворювання й інші відомості, отримані при його обстеженні та лікуванні [2, с. 95]. Довідникова література не дає точного визначення лікарської таємниці, оскільки вживаються різні терміни для визначення її сутності, однак дублює положення законодавства, що визначало зміст інституту лікарської таємниці на період укладання цих словників. Сучасне вітчизняне законодавство відповідно до ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлює правило визначання таємної інформації, а саме: таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю [21]. Остання категорія представлена у тому числі лікарською і медичною таємницями.

Науковці-юристи приділяли достатню увагу дослідженню інституту лікарської таємниці, проте більше в частині її змісту, а не механізму забезпечення та гарантування. Так, на думку М.І. Хавронюка, лікарська таємниця – це певним чином задокументована інформація про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну та сімейну сторони життя громадянина [16]. На думку інших вчених-юристів – І.В. Смолькової та В.Н. Лопатіна, – до змісту лікарської таємниці входять відомості: про факт звернення громадянина за медичною допомогою, про стан його здоров'я; про діагноз, лікування, та прогноз захворювання; про його особисті та сімейні таємниці; про трансплантацію, штучне запліднення, імплантації ембріона, про особу донора; інші відомості в медичних документах громадянина [31, с. 12; 12, с. 36]. А.І. Марушак вважає, що лікарську

таємницю становлять також дані про перенесені та наявні в особи, яка виявила бажання здати кров або її компоненти, захворювання, а також про вживання нею наркотичних речовин та властиві їй інші форми ризикованої поведінки [13].

Поряд з терміном «лікарська таємниця» та «персональні дані» законодавці та теоретики права використовують термін «медична таємниця». Цей термін вживається у великій кількості нормативно-правових актів. Прикладом міжнародного нормативно-правового акту, що містить посилання на необхідність дотримання медичної таємниці, є Рекомендації щодо охорони здоров'я працівників на місцях роботи № 97, у п. 12 якого зазначено, що треба вживати заходи для дотримання медичної таємниці у зв'язку із усіма медичними оглядами, а також реєстрацією та зберіганням документів, що їх стосуються [28]. У вітчизняних правових документах достатньо часто використовується термін «медична таємниця», наприклад, у спільному Наказі Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства охорони здоров'я від 18.01.2000 р. № 3/6 у п. 2.3. [23], у Наказі Міністерства оборони України від 15.02.2010 № 61 [22] тощо.

Незважаючи на достатню поширеність терміну «медична таємниця» в чинних нормативно-правових актах, тільки деякі розкривають частково її зміст та режим, наприклад: Наказ МОЗ № 397 від 08.01.2001 «Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади» [24], Наказ МОЗ України від 01.08.2005 № 385 [19], Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Порядку забезпечення конфіденційності інформації про ВІЛ-інфікованих» [18]. Аналіз зазначених нормативно-правових актів, що посилаються на медичну таємницю та фраг-

ментарно вказують на зміст інформації, що її складає, свідчать про змістовну спорідненість лікарської та медичної таємниць, комплексне застосування засобів забезпечення обмеження доступу до такої інформації двох зазначених режимів підвищить рівень реалізації основоположної ідеї — інформаційної приватності в медичній сфері. На наш погляд, зазначена позиція обґрунтовує необхідність зведення термінологічного апарату в цій сфері до одного терміну «медична таємниця».

Аналізуючи етимологію терміну «лікарська таємниця», необхідно зазначити, що лікарем є особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих [1, с. 512]. Водночас значна кількість медичних працівників, що мають доступ до інформації, що складає лікарську таємницю, не відповідають основним ознакам поняття «лікар», що схиляє на користь використання терміну «медична таємниця» при характеристиці режиму обмеження доступу до таємної інформації медичного характеру.

Іншої позиції притримується М.І. Хавронюк, який вважає, що лікарську таємницю (інформацію про пацієнта) слід відрізнити від медичної таємниці (інформації для пацієнта). Остання передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних закладів, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників, за винятком випадків, коли така повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта [16, с. 312]. Тобто основним критерієм поділу інформації на ці два види науковець визнає мету її збереження та використання. Ми вважаємо, що доцільно застосовувати до лікарської таємниці правила, характерні для режиму публічно-правової таємниці, а до медичної таємниці — приватноправової таємниці; також вважаємо, що лікарська таємниця є службовою чи професійною таємницею, залежно від статусу лікаря, який отримав конфіден-

ційну інформацію медичного характеру в процесі своєї роботи.

Зараз на розгляді в Верховній Раді України знаходиться проект закону України «Про права пацієнтів» від 01.03.2013 р. № 2438, який визначає, що медична інформація про пацієнта є інформацією з обмеженим доступом; пацієнт має право на збереження таємниці про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про будь-які інші дані, які стали відомі медичному працівнику або іншій особі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у процесі надання медичної допомоги [27]. Проте такий зміст норми, на наш погляд, носить декларативний характер забезпечення медичної таємниці, не розкриваючи сам механізм обмеження доступу.

Враховуючи положення ст. 7 «Конфіденційна інформація» та ст. 8 «Таємна інформація» Закону України «Про доступ до публічної інформації» [21], вважаємо, що медична таємниця та лікарська таємниця відповідно стану чинного законодавства є ідентичними поняттями, не враховуючи етимологію термінів «лікарська» та «медична», оскільки останній термін є значно ширшим. Проте вважаємо абсолютно можливим з теоретичної точки зору, організаційно і економічно обґрунтованим запровадження єдиного терміну «медична таємниця» для позначення інформації з обмеженим доступом в медичній сфері. На законодавчому рівні необхідно закріпити визначення медичної таємниці, яке може бути наступним: медична таємниця — це таємна інформація про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, а також будь-які інші відомості, які стали відомі медичному працівнику або іншій особі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у процесі надання медичної допомоги. Вітчизняне законодавство потребує чіткої інструкції збереження медичної таємниці, переліку та форм документів про передання таких відомостей, до-

зволів суб'єктів первинної медичної інформації; зобов'язань медичних працівників про нерозголошення медичної таємниці.

Ключові слова: забезпечення приватності, лікарська таємниця, медична таємниця, інформація про пацієнта, персональні дані, конфіденційна інформація.

У статті характеризуються поняття та зміст персональних даних в медичній сфері, лікарської та медичної таємниць, міжнародні документи та вітчизняні нормативно-правові акти, що визначають правовий режим цієї інформації та регламентують порядок її використання.

В статтє характеризуются понятие и содержание персональных данных в медицинской сфере, врачебной и медицинской тайн, международные документы и отечественные нормативно-правовые акты, определяющие правовой режим этой информации и регламентирующие порядок ее использования.

The article characterized the concept and content of personal data in the medical field, pharmaceutical and medical mysteries, international instruments and national regulations that define the legal regime governing the information and the manner of its use.

Література

1. Академічний тлумачний словник : Словник української мови : в 11 томах. – 1973. – Т. 4. – С. 512.
2. Барихин А. Большой юридический энциклопедический словарь. – М. : Книжный мир, 2003. – 720 с.
3. Бондарев Т., Постриган С. Врачебная тайна. Декларация или реальность? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-241>.
4. Врачебная тайна. Декларация или реальность? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-241>.
5. Всеобщая декларация прав человека : Принята и провозглашена в резолюции 217

А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года // *Голос України*. – 2008. – № 236.

6. Женевська декларація : Прийнята 2-ю Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації (Женева, Швейцарія, вересень 1948 р.), внесені поправки 22-ю Всесвітньою медичною асоціацією (Сідней, Австралія, 1968 р.), 35-ю Всесвітньою медичною асоціацією (Венеція, Італія, жовтень 1983 р.), 46-ю Генеральною асоціацією Всесвітньої медичної асоціації (Стокгольм, Швеція, вересень 1994 р.) // *Медичне право*. – № 50 (1) – 2010 – С. 96.

7. Клятва лікаря : Указ Президента України від 15 червня 1992 року № 349 // *Збірник указів Президента від 30.06.1992*. – 1992. – № 2.

8. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

9. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

10. Лиссабонская декларация относительно прав пациента. Принята 34-й Всемирной медицинской ассамблеей, Лиссабон, Португалия, сентябрь/ октябрь 1981 г. «Права человека и профессиональная ответственность врача» в документах международных организаций, издательство «Сфера», Киев. – 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/990_016.

11. Лікарська таємниця [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.skarga.net/>.

12. Лопатин В. Правовая охрана и защита права на тайну // *Юридический мир*. – 1999. – № 7. – С. 36.

13. Марущак А. Правове регулювання відносин щодо лікарської таємниці в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://yurradnik.com.ua/stride/ur/index.php?m=lastnum&art=484>.

14. Міжнародний кодекс медичної етики : Прийнято 3 Генеральною Асамблеєю Всесвітньої Медичної Асоціації, Лондон, Великобританія, жовтень 1949 доповнений двадцять другий Всесвітньої Медичної Асамблеєю, Сідней, Австралія, серпень 1968 і 35-ої Всесвітньої Медичної Асамблеєю [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://mediclab.com.ua/index.php?newsid=15633>.

15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято 16 грудня 1966 року

Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН А/RES/2200 А (XXI) ; ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148–VIII від 19.10.73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. Мельника, М. Хавронюка. – К. : Атіка, 2003. – 1056 с.

17. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України 19 листопада 1992 року № 2801-XII // Голос України. – 1992.

18. Порядок забезпечення конфіденційності інформації про ВІЛ-інфікованих : Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства охорони здоров'я від 18.01.2000 № 3/6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

19. Порядок медичного обстеження донорів крові та (або) її компонентів : Наказ МОЗ України від 01.08.2005 № 385 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 34. – Ст. 2111.

20. Право на приватність: *conditio sine qua pop* / Харківська правозахисна група ; Худож.-оформлювач О. Герчук. – Харків : Фоліо, 2003. – 216 с.

21. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

22. Про затвердження Інструкції з організації роботи із соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей у Міністерстві оборони України : Наказ Міністра оборони України 15.02.2010 № 61 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 22. – Ст. 912.

23. Про затвердження нормативно-правових актів з питань медико-санітарного забезпечення осіб, які утримуються в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань Державного департаменту України з питань виконання покарань : Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства охорони здоров'я № 3/6 від 18.01.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 12. – Ст. 485.

24. Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади : Наказ МОЗ від 08.10.2001 № 397 // Офіційний вісник України. – 2002 р. – № 10. – Ст. 493.

25. Про захист персональних даних : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – С. 481.

26. Про інфекційну безпеку донорської крові та її компонентів : Наказ МОЗ України від 01.08.2005 № 385 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 34. – Ст. 2111.

27. Про права пацієнтів : Проект Закону України № 2438 від 01.03.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45938.

28. Рекомендація щодо охорони здоров'я працівників на місцях роботи № 97 Генеральної конференції Міжнародної організації праці, що скликана в Женеві Адміністративною радою Міжнародного бюро праці і зібралася 4 червня 1953 року на 36-ту сесію // Міжнародне законодавство про охорону праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_071/print1360024022388452.

29. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України № 1-9/2012 від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/v002p710-12>.

30. Сенюта І. Етичні гарантії права на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=12&d=417>.

31. Смолькова І. В. Тайна: понятие, виды, правовая защита. Юридический терминологический словарь-комментарий. М. : Луч. – 1998.

32. Український юридичний термінологічний словник [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.org.ua/document/termin/index.php?file=%CB%V3%EA%E0%F0%F1%FC%EA%E0%20%F2%E0%BA%EC%ED%E8%F6%FF.txt>.

33. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

34. Юридична енциклопедія / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл. – 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyclor.com.ua/content/view/1166/58/1/12/#27385>.

